

Mladi v slovenskem zamejstvu

Manjšina v manjšini

Objavljeni so
izsledki obsežne
raziskave mladih v
slovenskem
zamejstvu, prvič so
vključili tudi mlade
na Hrvaškem in
Madžarskem

Zvezdana Bercko

K

ako živijo mladi slovenskega porekla zunaj meja Republike Slovenije? V čem se razlikujejo od vrstnikov v državah, v katerih živijo, in vrstnikov v Sloveniji? Se še čutijo Slovence, koliko jezikov govornijo, kakšne so njihove perspektive? S temi vprašanji so se v raziskovalnem projektu z naslovom Mladi v slovenskem zamejstvu in podnaslovom Družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi med letoma 2013 in 2016 ukvarjali številni sodelavci Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani, Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu, Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik v Celovcu in Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trzinu. Izsledke obsežne raziskave so objavili v zajetni knjigi, prvi od načrtovanih štirih, ki jo je uredila vodja projekta Vera Kržišnik-Bukić z Inštituta za narodnostna vprašanja.

“Zakaj pa ti ne hodiš na slovensko gimnazijo? Ti sploh nisi prava Slovenka”

Zamejska mladina predstavlja relativno novo raziskovalno tematico, za mlade iz Hrvaške in Madžarske je bila to sploh prva temeljitejša znanstvena obravnava. In če s pojmom mladi ni bilo večjih težav, v skladu z mednarodno uveljavljenimi smernicami so v raziskavo zajeli ljudi, stare od 15 do 29 let, je bilo težje opredeliti slovensko zamejstvo. “S slovenskim zamejstvom opredeljujemo sklenjen namišljen, neviden, izmuzljiv, v marsičem neenak pasovni obroč, ki ga velja razumevati in obravnavati dvojno: v geografsko-geopolitičnem smislu zajema zgodovinsko večinsko slovensko posejitveno ozemlje današnje Republike Slovenije, v človeškem smislu pa ljudi kot (domnevne) pripadnike slovenske narodne skupnosti,” poda vodja projekta Vera Kržišnik-Bukić nekakšno integrirano definicijo.



Delež mladih pada

V nadaljevanju piše, da je "prisotnost slovenstva med mladimi iz zgodovinskih (in drugih) razlogov popolnoma pričakovana, veliko močnejša in širše razprostranjena ter bolj artikularna v slovenskih zamejstvih v Avstriji in Italiji (kot na Hrvaškem in Madžarskem), a imamo tudi tam heterogeno situacijsko sliko slovenstva. V Avstriji na naseljenem prostoru avtohtone manjšine slovenstvo izrazilo prednjači na južnem Koroškem, neprimerno sibkejšje je na avstrijskem Štajerskem, kar je med drugim tudi posledica dolge dobe neupoštevanja pravic štajerskih Slovencev po drugi svetovni vojni. V Italiji lahko govorimo o močnem slovenstvu med mladimi v goriški in tržaški pokrajini, medtem ko je v videnski pokrajini identifikacija mladih predvsem lokalna. Na Hrvaškem slovenstvo nasploh ni bilo nikoli vajeno kaknega manjšinskega položaja niti posebnega družbenega statusa, zato je v zadnjih dveh desetletjih tankajšnja slovenska manjšina nov pojav že zanje same. V (slovenskem) Porabju na Madžarskem pa gre, socialno-geografsko gledano, za razmetoma majhno, a za razliko od Hrvaške za izrazilo ruralno strnjeno etnično manjšinsko območje, kjer pa je slovenstvo pod močnim družbenim vplivom še bližine z Avstrijo."

Raziskovalci so analizirali sodobne demografske značilnosti slovenskih narodnih manjšin nasploh in znotraj njih posebej mladih, družinske in bivanjske razmere ter državljanski status, izobraževanje mladih in njihovih staršev, trenutni status mladih, zaposlitvene možnosti in pripravljenost na selitev, verski in politični nazor mladih ter vrednostne opredelbe in orientacije.

Ugotovili so, da v demografsko starajoči se Evropi položaj manjšin ni izjema. Splošni delež mladih v vseh štirih sosednjih državah, tako kot tudi v Sloveniji, nenehno upada. V tem pogledu je rekorderka Italija, ki ima najnižji delež mladih med državami EU. Znotraj vseh štirih slovenskih manjšin, ki se prav tako krčijo, ostajajo tako mladi manjšina znotraj manjšine. Pri družinskem življenju mladih v zamejstvu niso opazili bistvenih razlik v primerjavi z vrstniki v Sloveniji, oboji živijo v glavnem v istih ali zelo podobnih tipih družin. Te vse bolj zajemajo samo starše in otroke ter vse manj še stare starše, vse več je enostarševskih družin, med mladimi pa se tudi v zamejstvu poskušajo javno uveljavljati zakoni oziroma družine istospolnih. Raziskovalci so v vseh štirih zamejstvih ugotovili družinsko navezanost mladih na starše kot primarno dejstvo, ki se kaže zlasti kot podaljšano bivanje mladih pri starših. Najdlje, v povprečju še pri 30 in več letih, s starši živijo mladi na Hrvaškem in v Italiji.

"Samoumevno" na slovensko gimnazijo

Delež visoko izobraženih mladih je v vseh štirih obravnavanih zamejstvih približno enak. Na avstrijskem Koroškem je mlajša generacija koroških Slovencev po izobraženosti že pred tremi desetletji prehitela svoje nemško govoreče vrstnike. Ta trend se nadaljuje, ugotavlja raziskovalec Milan Obid s Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu, tudi sam pripadnik slovenske mlajše generacije, in ga opisuje kot določen družbeni elitizem. Ta pojav številni mladi na Koroškem potrjujejo s

tem, da vidijo slovensko gimnazijo v Celovcu kot "samoumevno" izhro po končani osnovni šoli, kar še posebej velja za okolja, v katerih večina prebivalcev deli slovensko identiteto. Tipičen primer je gorska vas Sele. "Okolje je bilo tudi vsekozi slovensko, tako sosedje kot tudi sošolci. V Selah so vsi govorili slovensko. Če kateri izmed dvajsetih učencev ni razumel slovensčine, so ga drugi naučili in je v štirih letih tudi on znal slovensko," je povedal mladi anketiraneec iz te vasi. Odločitev za vpis v slovensko gimnazijo v Celovcu je postala med slovensko govorečim prebivalstvom avstrijske Koroške tako pogosta, da se tisti mladinci, ki so hodili na druge šole, pogosto počutijo izključene iz narodne skupnosti, piše Milan Obid in navaja izjavo študentke: "Ker nisem hodila na slovensko gimnazijo, so nekateri pripomnili: 'To pa ne gre. Zakaj pa ti ne hodiš na sloven-

Ko vidim, da moji prijatelji v Sloveniji zaslужijo za dve tretjini manj, cene v trgovinah pa so skoraj enake, si ne morem predstavljati, kako to naredijo

slo gimnazijo?" Tudi če navidezno rečejo samo v šali: "Hehehe, ti ja sploh nisi prava Slovenka. To mi gre na živce."

Raziskovalci so s primerjavo izobrazbene stopnje današnje mladine in njenih staršev želeli dobiti primerjavo nekaterih vidikov splošnega položaja dveh zaporednih zamejskih generacij, a niso dobili enotnega odgovora. Ugotavljajo, da imajo mladi danes boljše možnosti izobraževanja, kot so jih imeli njihovi starši, so pa sedaj izrazito zmanjšane možnosti zaposlovanja. Se pa strinjajo, da je sedanjim mladim omogočena mnogo večja mobilnost ne le znotraj lastne države, temveč tudi po Evropi in po svetu nasploh.

Raziskava je pokazala, da so v mobilnostnem pogledu daleč najbolj proevropsko naravnana

ni mladi zamejci na Hrvaškem, več kot 80 odstotkov bi se jih bilo pripravlenih za dlje časa preseliti, na Madžarskem je takih dobrih 70 odstotkov, v Italiji dve tretjini, v Avstriji pa samo malo več kot polovica. Ampak Slovenija bi bila zanimiva v glavnem le za mlade iz Hrvaške in Madžarske. "Ko vidim, da moji prijatelji v Sloveniji zaslужijo za dve tretjini manj, cene v trgovinah pa so skoraj enake, si ne morem predstavljati, kako to naredijo," je dejala mlada anketiranka iz Avstrije.

Med mladimi v slovenskih zamejstvih so merili tudi za to raziskavo posebej izbranih dvaindvajset vrednot. Poleg običajnih, kot so družina, prijateljstvo, ljubezen, poštenost, mir v svetu, denar, delo, toleranca, solidarnost, ugled v družbi, varstvo okolja, in nekaterih, ki so zanimivejše za mlade (osebna rast, osebna samostojnost, odgovornost, angažiranost v družbi, dialog in komuniciranje, zabava), so dodali še vrednote, specifične in pomembne za razumevanje manjšinstva med mladimi v zamejstvih (večjezičnost, etnična pripadnost, razvoji slovenske manjšinske skupnosti). Rezultati so potrdili pričakovanja, da imajo mladi po vseh zamejstvih podobne primarne življenjske vrednote. Vsi so na prva mesta uvrstili družino, prijateljstvo, ljubezen in poštenost, v drugi podskupini pa osebno rast, samostojnost in odgovornost.

Od današnje mladine odvisne prihodnje generacije

Večje razlike so se pokazale pri specifično manjšinskih vrednotah. Večjezičnost kot vrednota najbolj cenijo mladi zamejci v Italiji in Avstriji. "Otroci, ki poznajo dva jezika, imajo tisti korak več od drugih, ker se lažje učijo novih jezikov, ker imajo bolj odprto mišljenje in se verjetno tudi lažje povezujejo na različne kulture in sprejemajo nove kulture, ker so sami zrasi v dveh različnih," pravi dijakinja iz Italije.

Na Madžarskem so večjezičnost uvrstili v v sredino vrednostne lestvice, mladi na Hrvaškem pa celo v spodnji del. Vrednoti etnična pripadnost in razvoj slovenske manjšine pa sta se povsod znašli v spodnjem delu lestvice. "Mladi v slovenskem zamejstvu, ki se sicer zavedajo svoje lastne potencialne vloge v teh procesih, v vrstinih današnjih kolektivnih identitet ne izkazujejo soodgovornosti in pretirane pripravljenosti za ohranjanje svoje slovenske narodnostne posebnosti, ki sta bili vsakakor močneje izraženi pri generacijah njihovih staršev in prastaršev. Ta trend je posebej opazen na Hrvaškem in na Madžarskem, kjer kljub nekaterim spodbudam slovenstva med mladimi - v smislu narodne pripadnosti kot kolektivne zavesti - sploh ni," ugotavljajo raziskovalci. "Nekdo z mamine strani družine je bil iz Slovenije. Ne vem natančno, ker nikoli nisimo o tem govorili. Nisem prepričana, ali s strani stare mame ali s strani starega očeta," je povedala anketiranka iz Hrvaške.

Drugačna je situacija v slovenskem zamejstvu v Italiji in v Avstriji, kjer so opazna lastna prizadevanja mladih za krepitev položaja slovenskega jezika in slovenstva sploh v večinski družbi. Vendar "le prihajajoči čas bo lahko dejansko prčal o tem, kako bodo današnji mladi, ki stopajo v manjšinsko ospredje, vplivali na vzdrževanje tudi s slovenstvom strukturiranih generacij svojih otrok in vnukov", sklenejo raziskovalci.

Vprašanje, ki je specifično prav za to raziskavo, sta odnos do slovenstva oziroma ohranjanja slovenske etnične manjšine, ki je v spodnjem delu lestvice vrednot, in odnos do dvojezičnosti, ki je sicer višje vrednoten, vendar predvsem med anketiranimi v Italiji in deloma v Avstriji, kjer mladim prav znanje slovenskega jezika povečuje možnosti zaposlitve

Mladi iz zamejstva pogosto izkoristijo možnosti izobraževanja na univerzah v Sloveniji in izražajo visoko stopnjo pripravljenosti, da bi si, če bi bilo to potrebno, zaposlilev poiskali v Sloveniji

"Imam starejšo sestro, ki študira v Ljubljani. zato sem se tudi jaz odločil, da bom odšel na študij v Slovenijo. Zato sem se odločil za učenje slovenskega jezika. Želim si, da bi se naučil vsaj nekaj slovenskega jezika, da ne pridem gor kot ... kot tepec." (Dijak iz Hrvaške, ki ni slovenskega porekla)